

УДК 316.614.5-056.26

О.А.Рибак
kmutog@mail.ru

**ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СІМ'ЯХ БАТЬКІВ З
ІНВАЛІДНІСТЮ**

Відомості про автора: Ольга Рибак, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. Email: kmutog@mail.ru

Contact: postgraduate Olga Rybak, Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilsky, Ukraine, Email: kmutog@mail.ru

Рибак О.А. Проблеми виховання дітей в сім'ях батьків з інвалідністю. В статті висвітлено ставлення до проблеми інвалідності в

сучасному українському суспільстві, визначені основні права і свободи осіб з особливими потребами в Україні; охарактеризовано окремі особливості виховання дитини з типовим розвитком в сім'ї батьків з інвалідністю; здійснено опис диференційованих проблем функціонування сімей батьків з інвалідністю в залежності від інвалідизуючого фактору (сім'ї батьків з порушенням слуху, сім'ї батьків з порушенням зору, сім'ї батьків з порушення опорно-рухового апарату), а також виокремленні загальні проблеми, притаманні всім типам описаних нами сімей. В статті проаналізовано дотримання законодавчо закріплених прав та свобод осіб з інвалідністю та їх вплив на виконання сімейних функцій батьками, які мають особливі потреби, в умовах сучасної України. Охарактеризовані особливості процесу виховання дитини з типовим розвитком в сім'ях осіб з інвалідністю; зазначені особистісні особливості дитини, які можуть виникнути; описані суспільні бар'єри у функціонуванні сімей, в яких батьки мають особливі потреби; визначено статус, в якому перебувають такі сім'ї в українському суспільстві. В статті накреслені шляхи подолання проблем у процесі виховання дитини з типовим розвитком в сім'ях батьків з інвалідністю.

Ключові слова: рівність прав та свобод, людина з особливими потребами, сімейне виховання, дитина з типовим розвитком, батьки з інвалідністю.

Рыбак О.А. Проблемы воспитания детей в семьях родителей с инвалидностью. В статье раскрыто отношение к проблеме инвалидности в современном украинском обществе, определены основные права и свободы лиц с особыми потребностями в Украине; охарактеризованы отдельные особенности воспитания ребенка с типичным развитием в семье родителей с инвалидностью; осуществлено дифференцированное описание проблем функционирования семей родителей с инвалидностью в зависимости от инвалидизирующего фактора (семьи родителей с нарушением слуха, семьи родителей с нарушением зрения, семье родителей с нарушением опорно-двигательного аппарата), а также выделены общие проблемы, присущие всем типам описанных нами семей. В статье проанализированы соблюдения законодательно закрепленных прав и свобод лиц с инвалидностью и их влияние на выполнение семейных функций родителями, которые имеют особые потребности, в условиях современной Украины. Нами охарактеризованы особенности процесса воспитания ребенка с типичным развитием в семьях лиц с инвалидностью, указанные личностные особенности ребенка, которые могут возникнуть в процессе воспитания, описанные общественные барьеры в процессе функционирования семей, в которых родители

имеют особые потребности, а также определен статус, в котором находятся такие семьи в украинском обществе. В статье намечены также пути преодоления проблем в процессе воспитания ребенка с типичным развитием в семьях родителей с инвалидностью.

Ключевые слова: равенство прав и свобод, человек с особыми потребностями, семейное воспитание, ребенок с типичным развитием, родители с инвалидностью.

Rybak O. The problems of education of children in families of parents with disabilities. In relation to the article the problem of disability in the Ukrainian society, the basic rights and freedoms of persons with disabilities in Ukraine; described some features of raising a child with typical development of a family of parents with disabilities; carried differentiated description of problems of the families of parents with disabilities, depending on disabling factor (family with hearing parents, family, parents with visual impairment, families with parents abuse musculoskeletal), and isolating common problems inherent all types of families we have described. In the article the observance of legally enshrined rights and freedoms of persons with disabilities and their impact on the performance of family functions by parents who have special needs in today's Ukraine. We have described the peculiarities of raising a child with typical development in families of persons with disabilities, these personal characteristics of the child, which can be described social barriers in the functioning of families in which parents with special needs, and also the status, which are such families in Ukrainian society. The paper also outlines ways to overcome problems in the process of raising a child with typical development in families of parents with disabilities.

Key words: equality of rights and freedoms, people with disabilities, family education, child with typical development, parents with disability.

Генеральна Асамблея ООН у грудні 2006 року прийняла Конвенцію про права інвалідів. Конвенція передбачає основні стандарти забезпечення та захисту прав людей з інвалідністю. Згідно з цими стандартами люди з обмеженими можливостями повинні бути повноправно включені в загальний соціальний процес. При цьому, в центрі уваги знаходиться тепер не інвалідність, а сама людина з інвалідністю, яка має бути здатна, на скільки це можливо, самостійно жити в суспільстві [9]. Тобто, мета Конвенції полягає в заохоченні, захисті й забезпеченні повного і рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поважання притаманного їм достоїнства [5].

Конвенція визначає, що до інвалідів належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими [5]. В Україні Конвенція набрала чинності 6 березня 2010 року.

Отже, можемо говорити про те, що поряд з іншими закріпленими правами та свободами, статус «людина з особливими потребами» не позбавляє особу з інвалідністю права на створення сім'ї та права бути батьками, а також не знімає з батьків-інвалідів відповідальності за дитину.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що існує типологія сімей за різними класифікаційними ознаками: за загальним складом, за кількістю дітей, сімейним стажем, типом главенства в сім'ї, національним складом, рівнем матеріального достатку, професійною діяльністю подружжя, якістю сімейних взаємин [7]. Також існують класифікації в основу яких покладено особливості виконання функцій сім'ї та багато інших критеріїв (Т.Андреева, М.Галагузова, М.Євтух та ін.). Сім'ї осіб з інвалідністю відносять до сімей із специфічними проблемами. Їх можна відносити до різних типів сімей в залежності від ознаки класифікації, проте немає чіткого розподілу таких сімей, опису форм роботи з такими сім'ями та дітьми, які виховуються в таких сім'ях, критеріїв та чинників, що обґрунтовували б вибір форм і методів роботи із дітьми в цих сім'ях. Саме це і обумовило актуальність нашого дослідження.

У загальній педагогіці проблеми сімейного виховання є достатньо вивченими (С.Карпенчук, І.Підласий, В.Пустовий, М.М. Фіцула та ін.). На провідну роль родини в забезпеченні психологічних потреб дитини вказували ще Л.Виготський, О.Леонт'єв, З.Фрейд, К.Юнг та ін. У корекційній педагогіці широко описуються проблеми сімейного виховання дитини з особливими потребами (С.Завражин, Д.Ісаєв, О.Казаннікова, В.Кісліченко, С.Миронова, А.Фортова та ін.): описано варіанти емоційних реакцій батьків на появу «особливої» дитини, стилі сімейного виховання дитини з особливими потребами, особливості формування світогляду дитини з особливими потребами та роль батьків у цьому процесі, форми і методи роботи батьків із дитиною в сімейному середовищі, а також робота із самими батьками. Натомість питання розвитку здорової дитини в сім'ї батьків – інвалідів; вплив дефекту, що призвів до інвалідності батьків, на особливості характеристик таких сімей та як вони впливають на процес становлення особистості дитини, практично не досліджено.

Метою нашого дослідження є вивчення впливу фактору інвалідності батьків на становлення особистості їхньої дитини розвитком; висвітлення стану сімей батьків з особливими потребами, які виховують дітей з типовим розвитком, в сучасній Україні.

За даними Міністерства соціальної політики кількість людей з інвалідністю станом на кінець 2013 року становить 6,1 % від загальної кількості населення України та зростає з кожним роком [6]. Зростаюча кількість таких осіб лише підтверджує актуальність дослідження.

На сучасному етапі розвитку країни суспільство прагне задовольнити все ширше коло потреб людей з психофізичними особливостями, в тому числі духовні, створювати для них повноцінні умови життя. На разі медична модель інвалідності замінюється на соціальну модель. Як зазначає А.Шевцов, в цій новій моделі проблема фізичних, сенсорних чи ментальних обмежень людини розглядається в першу чергу як соціальна, веде до нової реабілітаційної філософії, що пов'язана з поворотом у суспільній свідомості від "культури корисності" до "культури гідності". людина з інвалідністю розглядається уже не як об'єкт спеціальної освіти, реабілітаційних заходів, соціальної роботи, а й як активний об'єкт суспільного життя і творець своєї долі [1, с. 108].

Якщо оцінювати сучасне ставлення держави до людей з особливими потребами, то його можна охарактеризувати як ставлення до «соціальної проблеми», при якому головне – подбати про певну соціальну допомогу (соціальний захист) для цієї категорії громадян для того, щоб вирішити більшість їх проблем.

Одним із основних у цій сфері є Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», положення якого орієнтовані насамперед на «соціальний захист» людей з інвалідністю (надання різних видів соціальної допомоги, забезпечення спеціальними технічними засобами тощо). При цьому відсутні механізми соціалізації особи з інвалідністю в суспільство [3].

Національна Асамблея інвалідів України разом із партнерськими організаціями за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» здійснила моніторинг дотримання прав людей з інвалідністю в Україні. Проаналізувавши дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю, що впливають на виконання останніми сімейних функцій, можемо говорити про те, що у питаннях права на працю і зайнятість спостерігається чи не найбільша розбіжність між думкою посадових осіб, представників недержавних організацій, ЗМІ та самих людей з інвалідністю. Проте, є окремі стандарти, на проблеми з дотриманням яких вказують більшість учасників моніторингу: недостатність з боку держави належних заходів, спрямованих на надання людям з інвалідністю можливості ефективного доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації, професійного навчання; недостатність з боку держави належних заходів, спрямованих на забезпечення людям з інвалідністю розумного пристосування робочого місця; оплата праці інваліда часто є нижчою, аніж оплата праці особи без інвалідності; незважаючи на заохочення держави роботодавців при прийнятті на роботу особи з інвалідністю, роботодавці не поспішають виконувати норму кількості інвалідів на

підприємстві [5]. Цей аспект прав пов'язаний з виконанням особою господарсько-економічної функції сім'ї, адже без реалізації цього аспекту людина не здатна формувати бюджет сім'ї, забезпечувати матеріальну сторону функціонування власної сім'ї, а також в такому випадку будуть неефективно виконуватись інші функції: репродуктивна, рекреативна, функція емоційно-психологічної стабільності.

З аспектом права на працю тісно пов'язане право на освіту. Адже без належної освіти особа з обмеженими можливостями приречена залежати від соціального захисту, не в змозі забезпечити себе самостійно. Виконання цих аспектів прав і свобод дозволяють також особі з інвалідністю самореалізуватись, почувати себе рівноправним та самодостатнім членом суспільства. Ось декілька окремих прикладів, пов'язаних із становищем тих, хто зіштовхнувся із цією проблемою: «У зв'язку з інвалідністю мені було відмовлено у прийомі документів для вступу до ВНЗ»; «ВНЗ відмовляється приймати мої документи, хоча я й маю довідку, що підтверджує мою придатність для навчання у ВНЗ. Рекомендують «йти до будь-якого іншого, а у нас таким як ви не місце» [5].

Звернувшись до респондентів із запитанням «Чи вживає держава належних заходів для усунення дискримінації відносно людей з інвалідністю у всіх питаннях, що стосуються шлюбу, сім'ї, батьківства та особистих стосунків?», — експерти Національної асамблеї інвалідів отримали наступні коментарі: «...у батьків-інвалідів можуть забрати дитину на опіку бабусі не інваліда...»; «були випадки, коли шлюб не хотіли реєструвати. Не дозволяли жінці з інвалідністю народжувати дитину, мовляв: «сама інвалід і потребуєш опіки»; «мати не могла влаштувати дитину в садочок, оскільки була інвалідом» [9].

Недотримання цієї групи прав та свобод осіб з інвалідністю ускладнює виконання ними ряду сімейних функцій (репродуктивна, виховна), що в свою чергу може спричинити віднесення таких сімей до групи неблагополучних. Тобто, в державі створюються умови для виникнення в середовищі сімей осіб з інвалідністю так званих сімей «груп ризику», яким потім сама ж держава повинна надати реабілітаційні послуги. Маємо суперечливу ситуацію.

Отже, порушення прав і свобод осіб з психофізичними вадами, що породжується в тому числі і недосконалим українським законодавством, унеможливорює якісне виконання цими особами не лише суспільних функцій, а й сімейних, а також проектується всередині сім'ї та впливає на всіх її членів, в тому числі і на дітей в таких сім'ях.

У Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів (документ, затверджений ООН у 1994 році) зазначається, що державам варто сприяти зміні негативних стереотипів щодо людей з інвалідністю, особливо переборенню стереотипів щодо шлюбу людей з особливими потребами, їх статевого життя та права мати дітей.

О.Стрельник описала результати опитування на предмет встановлення асоціацій із терміном "чоловік-інвалід" (отримано 108 негативних згадувань: "відчуття жалості", "безпорадність", "потреба у допомозі", "чоловік, який не може забезпечити сім'ю", нездатний працювати, одружуватись, виховувати дітей" та 26 - позитивних: "мужній", "сильний", "активний тощо) та із терміном "жінка-інвалід" (висловлено 142 негативні асоціації: "відчуття жалості", "потребує допомоги", "нещасна", "без сім'ї та чоловіка", "неспроможна вийти заміж, народити дитину та вести інтимне життя" та 31 позитивне висловлювання: "сильна", "хоче жити", "така, як усі, повноцінна" [8]. Ці асоціації переносяться суспільством і на сім'ю батьків з інвалідністю.

Сім'ї, де батьки з інвалідністю виховують здорову дитину, є ідентичним соціальним інститутом, як і всі інші сім'ї у нашому суспільстві, виконують такі ж функції, як і решта сімей. Приймаючи рішення мати дитину, потрібно психологічно підготувати себе до цього, чітко уявляти, чим доведеться пожертвувати, з якими труднощами зіткнутися. Це ж стосується і батьків з вадами слуху.

Сім'я, в якій обоє з подружжя мають певні вади слуху, має свої особливості. Ці особливості в певній мірі залежать від складу подружжя. Умовно можна зробити поділ у відповідності із традиційною класифікацією осіб з вадами слуху: сім'ї, де обоє з подружжя є глухими (від народження або з раннього дитинства); сім'ї осіб зі зниженим слухом (слабочуючі); подружжя, які пізно втратили слух. Звичайно, що в реальному житті варіанти формування таких сімей можуть бути різними: глухий - слабочуючий, слабочуючий -пізнооглухий, чуючий - глухий і т.д. І кожне із цих поєднань має свої особливості, адже особи з різним ступенем втрати слуху будуть вносити в свою новостворену сім'ю ті риси, які притаманні саме йому (в даному випадку тієї групи, до якої його можна умовно віднести).

Одна із таких особливостей – це спілкування, тобто форма спілкування між подружжям – жестова мова. Якщо ж у членів подружжя збережене мовлення, то ситуація спілкування має характер подвійності – використовується усне мовлення та жестова мова.

Сучасні науковці висловлюють думку про те, що жестова мова є не допоміжним засобом у комунікації осіб з вадами слуху, а окремою самостійною структурою [2]. Н.Каменська зазначає, що жестова мова живе і житиме, бо це природна мова нечуючої людини, неперевершене джерело інформації і найкращий засіб комунікації. Тому час повернутися до неї обличчям, визнати її нарівні з усіма іншими мовами і використовувати все позитивне, що вона в собі містить. Свідченням того, що негативне ставлення до жестової мови глухих має відійти у минуле, є внесення змін до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», якими затверджено статус цієї мови, як засобу спілкування і навчання осіб з вадами слуху [2, с.121].

І.Г.Кобель говорить про те, що, так як глухі люди використовують жестову мову, їх необхідно розглядати як особливу культурологічну та

лінгвістичну групу в суспільстві, для якої мова (в даному випадку українська) повинна вважатись другою мовою. Тому глухі люди повинні трактуватися соціально, лінгвістично і культурологічно як інша і особлива група [2].

Отже, якщо ми розглядаємо осіб з вадами слуху як особливу культурологічну та лінгвістичну групу, то й сім'ї осіб з порушенням слуху становлять особливу двомовну та двокультурну структуру. Тому, здорова дитина, яка народжується в такій сім'ї, засвоює цю двомовність-двокультурність. Якщо дитина від народження зростає в цій сім'ї, то вона мимовільно засвоює ті засоби спілкування, якими користуються її батьки з вадами слуху, адже це потрібно для дійсно якісного та довірливого спілкування між дитиною та батьками.

Н.Каменська наголошує на тому, що українська жестова мова, як і будь-яка мова, взаємодіє з іншими мовами, а також з формами мовлення словесної української мови (усним, писемним). Цей вплив відбувається за таким же принципом, як і вплив інших мов одна на одну. Проте, вплив жестової мови на словесну мову здорової дитини в сім'ї батьків з вадами слуху потребує додаткового вивчення.

Дитина в сім'ї батьків з вадами слуху засвоює жестову мову мимовільно, адже ця мова є для її батьків першою мовою і вони користуються нею повсякденно, а для дитини вона стає другою мовою за умови, що у сім'ї є джерело засвоєння звичайного мовлення. Знання жестової мови дає змогу дитині вільно спілкуватись з батьками, висловлювати свої думки, почуття, бажання, а також чудово розуміти думки та почуття власних батьків. В цій ситуації можна провести аналогію з іноземцем: щоб зрозуміти його менталітет, культуру його народу та краще пізнати його самого потрібно хоча б в мінімальному обсязі володіти мовою його народу. Те ж саме можна сказати і про людей з вадами слуху. Тобто, здорова дитина засвоює «світ чуючих» та «світ людей з проблемами слуху», може вільно орієнтуватись в цих «світах» та переносити певні риси з одного «світу» в інший.

Потрібно враховувати і той факт, що значна частина дітей батьків-інвалідів має особливе дитинство, більша частина якого присвячена не іграм та забавам, а допомозі своїм «особливим» батькам, що також накладає свій відбиток на розвиток особистості дитини в такій сім'ї (тут ми говоримо про різні категорії батьків – інвалідів). Це можна віднести і до дитини батьків з порушенням слуху. Значна частина дітей в таких сім'ях звикає доводити до батьків інформацію з навколишнього світу, бути підтримкою для батьків, але потрібно пам'ятати про важливість для розвитку дитини відчуття своєї безпеки, захищеності, що має забезпечуватись батьками.

Спостерігаємо випадки, коли батьки з вадами слуху (за власним бажанням або за наполяганням рідних, мовляв «не справитесь») віддають дитину ніби на деякий час бабусі, яка живе окремо. В такому випадку дитина відвикає від батьків, не відчуває материнського тепла і ласки, батьківської уваги, не сприймає їх ні як своїх батьків, ні як

вихователів, а найголовніше – не складається довірливих стосунків між дитиною і батьками. Більше того, така дитина соромиться своїх батьків перед оточуючими. Хоча аналогічна ситуація може виникнути і у дітей, які живуть безпосередньо в сім'ї глухих батьків.

Хочемо зазначити, що при умові неприязних стосунків між глухими батьками та їх здоровими дітьми в характері останніх може закріпитися така риса як нечесність, адже в такій ситуації дитині набагато легше приховати від батьків або змінити певну інформацію.

Перейдемо до сімей, де батьки мають вади зору. А.Кондратов та Є.Руцкая висловлюють думку про те, що у різних сім'ях стосунки між незрячими батьками та їх зрячими дітьми складаються по-різному. В більшості сімей ці стосунки доброзичливі, відповідають оптимальним моральним, психологічним та етичним зв'язкам та стосункам батьків та дітей. В деяких сім'ях ці стосунки певною мірою спотворені. Діти в таких сім'ях соромляться сліпоти своїх батьків, соромляться з'являтися з ними на вулиці, в громадських місцях. Вони користуються сліпотою батьків, щоб щось приховати від них. До батьків вони ставляться споживацьки, використовуючи їх як джерело матеріальних благ [6].

Щоб такого не трапилось, з самого народження батьки з вадами зору повинні займатись своєю дитиною, встановлювати довірливі стосунки зі своєю дитиною, бути для неї авторитетом. Якщо незрячі батьки самостійно виховують дитину, постійно спілкуються з нею, то дитина, як правило, рано починає розуміти, що батьки не бачать. Проте, все-таки діти дошкільного віку ще не зовсім усвідомлюють сліпоту батьків.

Стосунки дітей та незрячих батьків великою мірою зумовлені такими факторами: рівнем соціальної реабілітації інвалідів по зору та ставленням до них оточуючих. Соціальна реабілітація передбачає побутову, психологічну та трудову реабілітацію. Особа з вадами зору повинна стати якомога самостійнішою у побуті. Якщо цього досягнуто, то досягається і повага оточуючих, в тому числі і власних дітей [4]. Велике значення для людей з вадами зору, їх нормальній взаємодії із суспільством має психологічна реабілітація: формування адекватної самооцінки, подолання відчуження особи з вадами зору від навколишніх, засвоєння здорових норм і принципів поведінки в суспільстві, вироблення оптимальних прийомів спілкування з навколишніми, подолання таких негативних явищ як споживацтво, всездозволеності, невдоволення всім тощо [4].

Також, на нашу думку, потрібно подолати таке явище як «позиція інвалідності», тобто, позиція, коли особа з особливими потребами опираючись на те, що вона має статус «інваліда» звинувачує усіх навколишніх у власних труднощах та вимагає до себе особливого підходу. Проте, це питання має і зворотній бік – суспільний – і заслуговує окремого розкриття, тому ми не будемо на ньому зупинятись в цій статті.

А.Кондратов рекомендує із раннього дитинства привчати дитину допомагати батькам в домашніх умовах. Звичайно, зловживати допомогою дитини не потрібно. Не можна постійно водити дитину за собою, повністю позбавляючи дитину можливості вільно гуляти та гратися. Але привчати дитину з дитинства допомагати батькам з вадами зору вкрай необхідно. Лише в такому випадку в підлітковому і юнацькому віці вона не буде соромитись своїх батьків. Для неї допомога рідним і близьким, турбота про людей стануть невід'ємною рисою її характеру. Дитина може зіткнутись і з такою проблемою як образи однолітків, що спрямовані як на дитину, так і на її батьків. Якщо з раннього дитинства у незрячих батьків складуться конструктивні взаємини із власною дитиною, то таких проблем можна буде уникнути, використовуючи бесіди, запрошуючи однолітків дитини в таку сім'ю тощо.

Що стосується сімей, де батьки мають особливості опорно-рухового апарату, то кількість таких сімей значно менша, ніж дві категорії, описані нами вище. Проте, вони також живуть у бар'єрному середовищі. Так, в 2013 році в одному із українських міст в сім'ї батьків, які мають ДЦП, народилась здорова дівчинка, яку одразу вилучили із сім'ї соціальні служби, вирішивши, що батьки не зможуть виконувати свої виховні функції, хоча законних підстав для цього не було [10].

На сучасному етапі педагогічна наука відносить сім'ї батьків з інвалідністю до групи неблагополучних сімей, а саме до сімей соціального ризику (соціально незахищені сім'ї, які потребують соціальної допомоги та підтримки), які не можуть повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов [2]. Проте, спостереження за сім'ями, де батьки-інваліди виховують здорову дитину, дає можливість говорити про те, що не всі такі сім'ї можна віднести до групи сімей соціального ризику, тим паче, до неблагополучних сімей.

Сім'я є простором, що сприяє розвитку, тобто це є система умов, що створюють можливості для розвитку як окремого члена сім'ї, так і всієї сім'ї як єдиного цілого, тобто, розвиваючий простір сім'ї можна з повним правом визначити як систему результатів розвитку [9]. Умови розвитку визначаються ставленням членів сім'ї один до одного, структурою сім'ї, зовнішніми впливами на сім'ю і можливостями подолання проблем. Наприклад, чи діє нова ситуація як «стресор» чи як «стимул до розвитку». Тому, кожному сім'ю, де батьки - інвалідами (в тому числі і з вадами слуху) виховують здорову дитину, потрібно розглядати індивідуально і уже потім робити висновок про її благополуччя чи неблагополуччя, враховуючи вищезазначені фактори.

Отже, опираючись на вищеописане, можемо зробити наступні **ВИСНОВКИ**:

- законодавство України у сфері забезпечення прав та свобод осіб з інвалідністю декларує виконання останніх, проте, фактично права і свободи людей з обмеженими можливостями порушуються у всіх

сферах. Це в свою чергу спричиняє утруднення соціалізації цих осіб та виконання ними соціальних функцій, в тому числі і сімейних;

- сім'ї, де батьки з інвалідністю виховують здорову дитину, є ідентичним соціальним інститутом, як і всі інші сім'ї у нашому суспільстві, виконують такі ж функції, як і решта сімей;

- кожна категорія сімей батьків з особливими потребами має свої особливості, що стосується процесу виховання дітей, але визначається ряд особливостей, притаманний всім категоріям таких сімей;

- в українському суспільстві домінує думка про те, що люди з інвалідністю некомпетентні у питаннях створення сім'ї, народження та виховання дітей і тому, особи з інвалідністю не повинні ставати батьками. Батьки замість підтримки і розуміння наштовхуються на суспільне неприйняття, жалість та пасивне споглядання. Кожна така сім'я у нашій державі має свій досвід ставлення до них різноманітних інституцій та суспільства загалом.

Перспективами дослідження є подальше та більш детальне вивчення особливостей особистості дитини з типовим розвитком в сім'ї батьків з інвалідністю; дослідження спектру послуг, що надаються таким сім'ям в нашій державі; розробка диференційованих форм та методів роботи з дітьми та батькам у таких сім'ях.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В.І. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посіб. / В.І. Бочелюк, А.В.Турубарова. - К.: Центр учбової л-ри, 2011. - 264 с. **2. Жестова мова й сучасність:** Зб. наук. праць. Вип.1. – К.: [Б.в.], 2006. – 176 с. **3. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»:** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kodeksy.com.ua> **4. Кондратов А.М.** Воспитание детей в семьях незрячих родителей: метод. пособ. /А.М.Кондратов, Е.Н.Руцкая. – М.: Всерос. об-во слепых, 1989. – 46 с. **5. Моніторинг дотримання прав людей з інвалідністю** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>. **6. Про становище осіб з інвалідністю в Україні** [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rodyna.at.ua>. **7. Психология семи и больной ребенок:** учеб. пособ. Хрестоматия. – СПб.: Речь, 2007. – 400 с. **8. Стрельник О.О.** Гендер, інвалідність та материнство: проблеми на перетині // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. - Х., 2010. - Вип. 16. - С. 621-624 **9. Українська Гельсінська спілка з прав людини** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.org.ua> **10. У родителів с ДЦП забрали здорову новорождену дівочку** [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://neinvalid.ru/novosni>

References

1. Bocheljuk V.I. Psihologija ljudyny z obmezhenymy mozhlyvostjamy: navch. posib. / V.I. Bocheljuk, A.V.Turubarova. - K.: Centr

uchbovoi' 1-ry, 2011. - 264 s. **2. Zhestova** mova j suchasnist': Zb. nauk. prac'. Vyp.1. – K.: [B.v.], 2006. – 176 s. **3. Zakon** Ukrai'ny «Pro osnovy social'noi' zahyshhenosti invalidiv v Ukrai'ni»: [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kodeksy.com.ua> **4. Kondratov A.M.** Vospytanye detej v sem'jah nezrjachyh rodytelej: metod. posob. / A.M.Kondratov, E.N.Ruckaja. – M.: Vseros. ob-vo sleryh, 1989. – 46 s. **5. Monitoryng** dotrymannja prav ljudej z invalidnistju [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.mlsp.gov.ua>. **6. Pro stanovyshe** osib z invalidnistju v Ukrai'ni [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.rodyna.at.ua>. **7. Psychologyja** semy y bol'noj rebenok: ucheb. posob. Hrestomatyja. – SPb.: Rech', 2007. – 400 s. **8. Strel'nyk O.O.** Gender, invalidnist' ta materynstvo: problemy na peretyni // Metodologija, teorija ta praktyka sociologichnogo analizu suchasnogo suspil'stva. - H., 2010. - Vyp. 16. - S. 621-624 **9. Ukrai'ns'ka** Gel'sins'ka spilka z prav ljudyny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.helsinky.org.ua> **10. U rodytelej** s DCP zabraly zdorovuju novorozhdenuju devochku [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://neinvalid.ru/novosni>

Received 20.01.2016

Reviewed 27.02.2016

Accepted 29.03.2016